

CAPÍTOL I

L'airet, l'airet, l'airet de la matinada...

Eslògan propagandístic, 1920

FEIA HORES QUE LA VIOLETTE COURBIÈRE intentava dormir en el departament d'aquell tren que havia sortit de l'estació d'Austerlitz de París, a les nou del matí del dia anterior. La seva destinació era la frontera espanyola. La pudor d'alcohol d'aquell viatger que tenia al davant, que roncava com un porc senglar i les seves mirades obscenes de feia una estona cap a ella i cap a una *madame* molt tibada que duia un ridícul barret de plomes i anava amb el seu fill de sis anys, l'havien tret de polleguera. Aquell pallús, greixós i amb cara d'ocellot, feia de representant d'estris de cuina, segons havia explicat sense que ningú li ho preguntés. Havia pujat amb dos enormes baguls a Llemotges plens de mostraris de les seves mercaderies o això semblava. Després de successives anades al bar del tren, s'havia quedat fregit i els seus brogits animals van omplir aquella

estança empudegant-la del seu alè. La *madame* del barret se'l mirava amb aprensió i fàstic.

Eren quarts de tres de la matinada, i el cansament havia fet que la noia tanqués finalment els ulls. Però no havia passat ni mitja hora que el tren es va aturar. El fill de la dona i ella van obrir simultàniament els ulls i es van intercanviar un somriure somnolent, en silenci. Amb la mà la Violette va treure el tel gelat dels vidres de la finestra per intentar esbrinar què passava. Li va semblar veure un llum esmorteït al mig d'unes onades. Si no era un somni havien arribat a Cerbère, va pensar.

Els esgarips rutinaris i alhora despietats del revisor per l'hora que era de la matinada, la van treure de dubtes:

—*Changement de train! Changement de train!*
S'il vous plaît, descendez du train avec vos valises.
Allez, mesdames et messieurs. Changement de train!

El diferent ample de via entre els trens francesos i els trens espanyols obligava els viatgers que arribaven a la frontera a canviar de tren, com també a descarregar les mercaderies i pujar-les a un altre comboi. Tant ella com la *madame* del barret van abandonar la cabina sense avisar l'home que roncava i sense dir-se entre elles ni mitja paraula. El nen va dirigir a la Violette una mirada de desconsol. A l'enorme andana, una munió de gent ensopida per la son arrossegava les seves maletes cap a la duana. Primer es van trobar els gendarmes francesos que fumaven i reien, possiblement d'alguna broma per fer passar

els rigors de la guàrdia. Un d'ells els somreia i amb la mà els indicava que seguissin quan algú intentava aturar-se per obrir la seva maleta. Al cap d'uns cent metres, la corrua de viatgers es van trobar uns altres guàrdies. Eren carrabiners. Ja eren a Espanya. Aquests sí que els feien obrir maletes, paquets i mocadors de fer farcells. Els seus uniformes foscos i pengimpenjam contrastaven amb la roba planxada i pulcra dels gendarmes, li va semblar a la Violette. Grunys, barbes sense afaitar, boques desdentades.

—¿Algo que declarar, señorita? —li va preguntar un carrabiner.

—No, res. Sap quan surt el tren cap a Barcelona?

—A les quatre tocases. Es pot esperar a la cantina, l'obren quan arriba el tren de París —li va contestar en català però sense mirar-la.

La cantina era plena de gent que tremolava de fred i feia cua per prendre cafè. Després de gairebé mitja hora, va poder demanar un cafè amb llet i beure-se'l asseguda en una taula de marbre ennegrit. A la barra va descobrir el viatjant de Llemotges que es prenia un got d'aiguardent i feia broma amb el cambrer, que se'l mirava sense entendre'l. Li van venir nàusees i va mirar cap a una altra banda. Li feien mal tots els ossos. Va treure un quadernet i va fer veure que escrivia. Era la segona vegada que venia a Espanya. De la primera gairebé no en recordava res. Va venir amb la seva mare, a veure els avis que vivien a Santa Coloma de Cervelló. Ara ja eren morts. I no quedava més família. De fet quedava una

cosina, però no es tractaven. La seva mare era filla única i havia marxat a París a servir a una casa de la *Rive droite*, a finals del segle passat, cap al 1890, calculava. Després, gràcies als estudis nocturns i el seu esforç, es va treure el títol de mestra i va anar a treballar a l'escola d'un poblet de prop de la ciutat, Montreuil, on s'havia casat amb el director, el pare de la Violette, en Paul Courbière.

A un quart de cinc va sortir el tren de Portbou cap a Barcelona. Els seients ja no eren de vellut vermell desgastat com en el tren francès, sinó de fusta, i els vagons feien una lleugera pudor de pixum. Va tenir sort, però, que ningú més entrés al seu departament i va poder estirar les cames. Intentava identificar alguna masia, algun poblet mirant amb insistència per la finestra. Tot era fosc encara en aquella matinada de desembre de 1920. Volia dormir però una excitació nerviosa li feia mantenir els ulls oberts i s'observava a ella mateixa reflectida en el vidre de la finestra: el seu rostre allargat, els cabells que s'arriassaven al fregar les espatlles, les celles primes i els ulls blaus enfosquits, però que ara amb les ombres de la nit semblaven dos forats obscurs, que feien fins i tot por. Els seus ulls tenien un vel de malenconia permanent, com li deia sempre en Victor, el seu amic, el seu amant, el seu amor. Però a en Victor el van destrossar en mil bocins al Somme, en aquella batalla espantosa. Com li hauria agradat fer aquest viatge amb en Victor! Sovint havien parlat de viatjar a Barcelona, a Londres o a Nova York, però aquella guerra, la Gran Guerra

com l'havien batejat els diaris, havia caigut sobre les seves vides com una roca que cau d'un penya-segat i per esclafar per sempre els seus afanys.

Després de la guerra, la Violette havia demanat que el seu diari, *Dernières Actualités*, l'enviés de corresponsal a l'estranger. On fos. Volia evitar quedar-se a París, al seu pis de la Rue Cujas, entre la Sorbonne i el parc de Luxemburg. Volia evitar pensar que l'absència definitiva d'en Victor fos normal. Feia dos anys, havia estat sis mesos viatjant per la Rússia dels soviets, escrivint reportatges, fotografiant i entrevistant els artífexs de la Revolució d'Octubre. En Lenin, en Trotski o l'Antónov Ovséienko. I també els obrers de les fàbriques de Sant Petersburg i els pagesos d'Ucraïna. A principis d'aquest any, va marxar al nord d'Itàlia per cobrir les ocupacions de fàbriques que es feien a Torí i que seguien l'estela dels comunistes russos. En aquella ciutat de porxos inacabables envoltada de fàbriques, laboratori de les lluites obreres del sud d'Europa, va conèixer aquell homenet, l'Antonio Gramsci. El seguia tot el dia des que sortia de casa fins que al vespre esperava els obrers a la sortida de les fàbriques, dels tallers, perquè volia conèixer el seu món i els seus pensaments. Els obrers van reconèixer en ell un mestre i un guia, i el van voler al capdavant de les seves organitzacions. En Gramsci tenia un cos contrafet per una mena de tuberculosi que li havia deformat la columna vertebral des de petit. Però els seus ulls humaníssims et llegien dins del cor, i la seva paciència i bondat amb ella no

s'acabaven mai. La Violette no entenia ni la meitat de les seves teories, però ell les hi explicava una vegada i una altra canviant els exemples, per fer-les més entenedores. Gramsci l'havia reconciliat amb el gènere humà. Almenys per uns dies. El seguia com un gosset. Ell caminava amb les butxaques del seu gec atapeïdes de llibres i el cervell atapeït d'idees que el feien discutir amb els camarades durant hores i hores, fins a les primeres clarors de l'alba.

Quan feia dos mesos que era a Torí, la van cridar des de París per proposar-li d'anar a Barcelona. El seu cap sabia que part dels seus orígens eren catalans i va pensar en ella per fer possible l'acord de col·laboració entre el seu diari i la *Gasete de Barcelona*. La Violette treballaria a la redacció del diari barceloní com a corresponsal francesa a Barcelona, i al mateix temps escriuria articles sobre temes internacionals de societat per a la *Gasete*. Des de París volien seguir molt de prop la situació que es vivia a Barcelona: Atemptats, bombes, locauts patronals, vagues generals... Sobretot volien entendre què passava exactament, i més després de l'assassinat d'un famós advocat, un tal Layret, un carismàtic defensor dels treballadors. A la jove periodista li va interessar la proposta, malgrat haver de deixar Torí. A la seva mare, la Margarida Vidal, en canvi, no li va fer cap gràcia que enviessin la seva filla a l'"ull de l'huracà", com va dir teatralment. "Europa n'és ple d'ulls d'huracà, mama", va replicar la Violette. La Margarida no volia saber res d'Espanya, ja no hi tenia cap vincle. Era una terra

de misèria, amb poc sentit de la civilització, amb gent intractable, brutal, de reaccions encara medievals, deia, mentre el seu marit se la mirava, escèptic, convençut que en feia un gra massa.

De mica en mica, quan el tren era a prop de Girona, la Violette va començar a distingir formes de masies, de molins, de campanars llunyans, d'algun carro que de matinada circulava per camins de fang. Se sentia francesa, molt francesa. Havia tingut una infantesa feliç al barri de Saint Jacques de Montreuil, on tothom es coneixia. “De totes les pàtries la més estimada és la infantesa”, li deia sempre el seu pare. Ella, abans, somreia sense més. Ara a mesura que es feia gran entenia aquelles paraules. Sí, la infantesa. Però després, França. No obstant això, quan algú parlava d'Espanya parava sempre l'orella. A la universitat havia estudiat història i sempre havia llegit amb interès els llibres sobre la història espanyola o sobre fets ocorreguts a Barcelona. A més, la seva mare mai havia deixat de parlar-li en català, i li havia ensenyat a llegir i a escriure en aquella llengua, que la Violette considerava una llengua germana del francès. Ara veia aquells paisatges i aquella gent i no se li feien estranys. Pensava que potser acabaria descobrint que després de francesa també se sentia catalana. Recordava les paraules d'un professor d'arqueologia que venia a dir que en les cèl·lules, en les fibres més recòndites del nostre cos tenim amagada la memòria del nostre origen remot, de fets ocorreguts, d'accions

que els nostres avantpassats havien patit o celebrat abans del nostre naixement.

De Mataró a Barcelona es va quedar encantada amb la vista clavada al mar. El tren avançava cap a la ciutat trepitjant gairebé la sorra de les platges. El sol es llevava a l'horitzó i anunciava un dia lluminós. El tòpic era veritat. D'allà on venia o d'on havia anat vivint els darrers dos anys el sol apareixia algun dia per sorpresa, i després desapareixia durant setmanes, segrestat dins d'un armari blanquinós de boira i núvols de tempesta.

La Violette estava pensant que no volia ni calcular les hores que s'havia passat dins el tren des que va pujar a París, quan a quarts de dotze del matí el comboi, finalment, va entrar exhaust i empolegat a l'Estació Terminal de Barcelona. Era dilluns, dia 13 de desembre de 1920. Li feien mal els genolls i es notava les extremitats balbes de la humitat i de la manca de moviment. Va cordar-se l'abric i es va encasquetar la gorra de llana negra cap a un cantó. Va despenjar la maleta i va baixar a l'andana central de l'estació. Era plena de gent que baixava com podia del tren i arrossegava amb celeritat els seus embalums cap a la sortida, un semicercle de llum que es veia a l'horitzó. Semblava com si els viatgers volguessin oblidar el seu viatge i començar una vida nova.

A l'alçada de la locomotora i abans d'arribar a la zona del quiosc de premsa i de les parades de llaminadures, va veure com un homenet vestit tot de blau i amb gorra de plat a l'estil dels conserges

de banc, enarborava amb les dues mans un cartell de cartró on, en lletres infames de color negre, s'hi llegia: SRTA. VIOLETE. Buscava amb insistència la tal *Violette* i es palplantava amb una mena de dansa nerviosa davant les senyores que li semblava que podien ser qui ell cercava. La *Violette* va anar directa cap a ell per acabar amb aquella estampa que li feia vergonya aliena. Abans que pogués dir res, l'home ja l'havia clissada i li va dir:

—Mademoiselle *Violette*?

—Oui. Sí, sí, soc jo...

A l'home se li va il·luminar la cara. Es va treure un paperet de la butxaca amb la mà dreta, alhora que amb l'esquerra es treia la gorra i li feia una reverència ridícula, truculenta, pròpia d'una obra de teatre d'escolars.

La *Violette*, sorpresa, es va aturar. L'homenet va arrufar les celles i amb un esforç suprem va llegir, separant cada paraula:

—Bienvenue... Je... suis... le... chauffeur du... journal. Journal, sí.

Es va aturar un moment i s'apropà el paperot per poder llegir millor:

—Je... m'appelle, Émile, à... votre... service.

La *Violette* va notar com a banda i banda hi havia gent que s'aturava a veure l'escena. Li van venir ganes de riure, però es va aguantar perquè li feia una mica de pena aquell personatge. Li va posar la mà a l'espatlla esquerra per treure'l del mig del pas i en veu baixa l'informà:

—Emili, moltes gràcies... No es preocupi, jo parlo català.

—Ah, sí? Vatura l'olla! No sap com me n'alegro! En català soc en Míliu. Míliu Pedrola, per servir-lo, taxista i empleat de la *Gasetta de Barcelona* —feu el xofer mentre iniciava un genuflexió. Al veure el moviment, la noia va intentar fer-lo aixecar agafant-lo del colze, morta de vergonya. En aquell moment es va sentir un so violent de xiulet. No era de cap tren, sinó de la policia. Tothom de l'estació es va quedar paralitzat: viatgers que anaven i venien dels trens, maquinistes, fogoners, interventors, factors, camàlics, enllustradors de sabates... Tothom es va quedar paralitzat mirant en una mateixa direcció: a cinc o sis metres d'on eren la Violette i en Míliu, tocant al bar de l'estació, un paio molt corpulent, gairebé un gegant, tenia agafat el braç esquerre d'un home magre, pal·lidíssim, i, a la vegada, feia sonar un xiulet com si l'hi anés la vida.

L'home prim, al sentir-se subjectat, va intentar desfer-se d'aquella xarpada, potser a causa del dolor produït per les ungles del gegant clavades al seu braç. Però fou inútil i va comprendre per experiència que el millor era no resistir-se i es va donar per vençut. Era un home alt, xuclat i macilent, amb jaqueta, corbata i barret negres i una maleta de grans proporcions, però molt senzilla, gairebé de cartró. De nas prominent, ulls negres i enfonsats, profunds. Com si se'ls hagués rebentat una glàndula dins dels seus cervells, van aparèixer quatre guàrdies que eren amagats dins

del despatx del cap d'estació. En efecte, van sortir corrents com si fessin una cursa embogida. Sense el més mínim titubeig colpejaren l'home de negre amb les culates dels fusells. En Míliu instintivament i també de manera teatral va posar-se al davant de la Violette per protegir-la, si hagués calgut, de la fúria policial. Encara duia el cartró amb el nom de la noia, que va fer servir de cuirassa simbòlica.

Quan l'home era arrossegat pel coll del seu gec cap al vestíbul de l'estació pel gegant, escortat pels quatre guàrdies, més policies s'afegiren al grup. Els acabats d'arribar, com si fossin jugadors d'un esport sinistre, colpejaren l'estómac i el cap de l'home prim, inerte i ja inconscient.

—Però, qui és aquest home? Per què li peguen? Què ha fet? —crijà la noia.

En Míliu va fer cara de resignació, com volent expressar que allò era el pa de cada dia. De sobte, es va posar en tensió, com si algú el cridés a complir el seu deure.

—Vol que ho esbrini, senyoreta?

La Violette, aclaparada, fou incapaç de respondre.

—Segui, segui en aquell banc, que ara torno —li assenyalà una banqueta de la sala d'espera.

Mentre els guàrdies havien pres el relleu del gegant i arrossegaven de les aixelles l'home que havien acabat d'assaltar, aquella mena d'ogre mirava desafiant al seu voltant i s'apropiava de la maleta de la víctima. Altres policies ordenaven als curiosos que no s'aturessin ni miressin, que seguissin el seu

camí. I així fou. Tothom caminava cap als trens o cap a la sortida de l'estació. En Míliu seguí la bòfia amb la mirada, dissimulant. A la porta, dos cotxes esperaven les forces de l'ordre i el detingut. En el primer, un Hispano-Suiza gris fosc, el xofer ja havia engegat el motor al veure arribar el grup. Els guàrdies introduïren l'home al seient del darrere i el gegant del xiulet se situà al seu costat. A gran velocitat l'automòbil va fer via en direcció al passeig de Colom, potser cap a Capitania.

En Míliu a la vorera de la gran portalada de l'Estació Terminal va saludar companys seus taxistes i va comentar la jugada fent escarafalls i grans gestualitats. Després va escoltar el que li deia un vigilant de l'estació. Al cap de deu minuts, va tornar amb quatre gambades on era la Violette, lluint una cara de satisfacció i de suficiència.

—Ai, senyoreta, ja ho sé tot! Si vol fins i tot pot escriure'n una crònica —feu en Míliu, nerviós i eufòric. La Violette se'l mirà expectant—. Resulta que l'home que han detingut és un anarquista, l'Àngel Pestaña. Un peix gros de l'anarquisme. És deixeble del Noi del Sucre... Escriu a la *Soli* i d'altres diaris anarquistes. D'ofici és rellotger i tota la seva vida no ha parat de viatjar per tot Espanya, França i fins i tot a l'Àfrica... I ara a Rússia. Per difondre els seus ideals.

—Però... No semblava una detenció, més aviat ha estat un segrest...! Què ha fet? És dels anarquistes que posen bombes?

© del text: Ramon Breu Panyella, 2020
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2020
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: novembre de 2020
ISBN: 978-84-1303-221-4
DL: L 766-2020
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

◀ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.